

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ТА
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО
ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ
ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 10-482 група
Спеціальності: 081 «Право»
Освітньо-професійної програми «Право»

Рябченко Владислава Сергіївна

Керівник к.і.н., доц. Капарулін Ю.В.

Рецензент д.ю.н., проф. Галуцько В.М.

Івано-Франківськ – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Теоретико-правові основи міжнародного гуманітарного партнерства в умовах збройного конфлікту.....	8
1.1 Поняття та правова природа міжнародного гуманітарного партнерства.....	8
1.2 Нормативно-правові джерела регулювання міжнародного гуманітарного співробітництва.....	12
1.3 Принципи та форми реалізації гуманітарного партнерства у міжнародному праві.....	17
РОЗДІЛ 2 Правове забезпечення та практика реалізації міжнародного гуманітарного партнерства України в умовах російсько-української війни.....	22
2.1 Інституційно-правові механізми міжнародного гуманітарного партнерства України.....	22
2.2 Проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання міжнародного гуманітарного партнерства України.....	26
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні геополітичні реалії, зумовлені масштабною збройною агресією проти нашої держави, вимагають надзвичайної консолідації зусиль світового співтовариства для подолання катастрофічних наслідків конфлікту. Формування розгалуженої екосистеми підтримки, до якої залучені глобальні фінансові інституції, уряди країн-партнерів та неурядовий сектор, потребує створення надійного і несуперечливого нормативного фундаменту. Попри те, що право на отримання допомоги жертвами війни гарантується конвенційними нормами, на наднаціональному рівні досі фіксується серйозна розпорошеність регуляторних актів та дефіцит дієвих інструментів, здатних гарантувати безперешкодний пропуск конвоїв з товарами першої необхідності. Така ситуація диктує об'єктивну необхідність глибокого теоретико-правового осмислення загальної архітектури взаємодії між міжнародними донорами та країною-реципієнтом.

Внутрішньодержавне правове регулювання з початку воєнних дій пройшло стрімку еволюцію від застосування максимально спрощених дозвільних процедур до впровадження суворих цифрових інструментів контролю за цільовим рухом ресурсів. Задля мінімізації тіньових схем держава була змушена інтегрувати автоматизовані електронні системи декларування та юридично розширити перелік офіційних набувачів. Проте такі урядові інновації одночасно породили низку серйозних бюрократичних бар'єрів для іноземних фондів-нерезидентів та залишили повсякденну діяльність багатьох індивідуальних волонтерів поза чітким правовим полем. Пошук золотої середини між жорстким антикорупційним моніторингом та збереженням високої оперативності логістичних процесів залишається одним із найгостріших викликів для вітчизняної юридичної науки та практики.

Разом з тим, успішна дистрибуція допомоги безпосередньо у прифронтових зонах є нездійсненою без налагодженої інституційної комунікації між цивільним сектором та військовими, що актуалізує вивчення доктринальних нормативів цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. Паралельно виникає необхідність аналізу довгострокових інструментів підтримки, таких як європейські фінансові механізми та двосторонні безпекові договори, а також оцінки соціально-правової обумовленості криміналізації діянь, пов'язаних із розкраданням благодійних ресурсів. Усе це в сукупності підтверджує нагальну потребу у комплексному науковому розв'язанні виявлених колізій, що беззаперечно доводить своєчасність та високу значущість обраної теми кваліфікаційної роботи.

Аналіз останніх досліджень. Останні дослідження з правового забезпечення міжнародного гуманітарного партнерства та логістики, включаючи роботи А. В. Боровика, О. С. Кравченко, Л. І. Приполової, В. О. Корнієнка, Н. М. Шаповалової та В. Роман, зосереджені на перманентній адаптації національної нормативної бази до екстремальних умов збройного конфлікту, а також на оптимізації інституційних інструментів взаємодії з глобальними донорами, дослідженні соціальних підстав криміналізації зловживань у благодійній сфері, вдосконаленні процедур цифрового митного декларування вантажів та усуненні прогалин щодо імплементації прав жертв війни для забезпечення безперешкодного доступу постраждалих до допомоги й гарантування макрофінансової стійкості держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в контексті наукових досліджень відповідно до Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. (затверджено Постановою загальних борів НАПрН України від 26.03.21 р. від 12-21), тематики науково-дослідної роботи кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної

діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного університету «Теоретичні та практичні проблеми розвитку окремих галузей права» (номер державної реєстрації – 0124U002381). Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ №185-Д від 27.03.2026 р.).

Мета дослідження полягає у здійсненні комплексного науково-теоретичного та практичного аналізу правових засад, інституційних механізмів і проблемних аспектів функціонування міжнародного гуманітарного партнерства України під час дії правового режиму воєнного стану, а також у розробці обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення профільного нормативно-правового регулювання.

Завдання дослідження: Відповідно до поставленої мети було сформульовано такі основні завдання:

- 1) розкрити правову природу, джерела та фундаментальні принципи регламентації міжнародного співробітництва у сфері надання допомоги жертвам збройних конфліктів;
- 2) охарактеризувати суб'єктний склад партнерства, визначивши компетенцію провідних міжурядових організацій, фінансових інституцій та неурядового сектору;
- 3) проаналізувати динаміку змін та сучасний стан вітчизняного законодавства щодо процедур митного ввезення, автоматизованого обліку та цільового розподілу благодійних вантажів;
- 4) оцінити інституційні механізми взаємодії, зокрема функціональне призначення підрозділів цивільно-військового співробітництва (CIMIC) в організації логістики на територіях ведення бойових дій;
- 5) вивчити довгострокові гарантії міжнародної підтримки, включно з рамковими безпековими договорами та фінансовими інструментами європейської інтеграції;

6) ідентифікувати логістичні, нормативно-бюрократичні та кримінально-правові перепони (в контексті відповідальності за незаконне використання ресурсів) і напрацювати шляхи їх ефективного подолання.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають, розвиваються та припиняються у процесі формування, реалізації та правового забезпечення міжнародного гуманітарного й макрофінансового партнерства в умовах збройного протистояння.

Предмет дослідження – норми міжнародного права та національного законодавства, інституційні механізми, форми взаємодії суб'єктів, а також правозастосовна практика у сфері залучення, координації та використання міжнародної гуманітарної допомоги в Україні під час воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становить комплекс загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. За допомогою історичного методу досліджено еволюцію нормативного забезпечення гуманітарних місій від початку збройної агресії; системно-структурний метод дозволив проаналізувати багаторівневу інституційну архітектуру міжнародної підтримки та повноваження суб'єктів партнерства; порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення положень міжнародного гуманітарного права із нормами вітчизняної правової системи задля виявлення регуляторних прогалин; формально-юридичний (догматичний) метод використано для тлумачення змісту міжнародних конвенцій, вітчизняного законодавства про гуманітарну допомогу та статті 201-2 КК України; соціально-правовий та прогностичний методи застосовано під час аналізу об'єктивних передумов криміналізації зловживань у сфері розподілу благодійних ресурсів і розробки перспектив оптимізації митно-логістичних процедур.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження були представлені на Студентській науково-практичній конференції «Актуальні питання економіки та права: регіональний,

міжнародний та глобалізаційний аспекти» (ХДУ, м. Івано-Франківськ, 03.04.2026 р.), тема доповіді «Архітектура міжнародного гуманітарного партнерства України»

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, що об'єднують шість підрозділів, загальних висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

1.1 Поняття та правова природа міжнародного гуманітарного партнерства

Складність та багатовимірність сучасних збройних конфліктів вимагає комплексного підходу до врегулювання гуманітарних питань. Досліджуючи концепцію міжнародного гуманітарного партнерства, науковці Боровик А. В. та Кравченко О. С. зазначають, що це явище відображає глобальну солідарність і передбачає взаємодію надзвичайно широкого спектра суб'єктів: міжурядових організацій, світових фінансових інституцій, міжнародного неурядового сектору, а також урядів окремих суверенних держав. *Міжнародна гуманітарна допомога організовується насамперед з метою порятунку людських життів, полегшення страждань, допомоги людям з гідністю долати важкі обставини та запобігання виникненню гуманітарних катастроф і епідемій.* Сама ж концепція гуманітарної підтримки історично виникла як відображення солідарності міжнародної спільноти та глибинного усвідомлення відповідальності перед тими, хто постраждав від катастроф.

Правова природа такого партнерства є дуалістичною, оскільки вона органічно поєднує в собі імперативи міжнародного права та норми національного законодавства країн-реципієнтів. На глобальному рівні фундаментальною основою надання допомоги є Статут Організації Об'єднаних Націй, який закріплює необхідність здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні проблем економічного, соціального та гуманітарного характеру з неухильною повагою до фундаментальних прав людини. Ключову ж роль у безпосередній регламентації цих відносин

відіграє Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року та Факультативні протоколи до неї. Згідно зі статтями 14, 23 та 59 зазначеної Конвенції, держави зобов'язані дозволяти вільне пропускання вантажів з медикаментами, продуктами харчування та одягом для цивільного населення. *Норми міжнародного права встановлюють, що держави мають не лише суверенне право, а й прямий обов'язок забезпечувати населення необхідними для виживання ресурсами, а у разі власної неспроможності зробити це – погоджуватися на прийняття допомоги від міжнародних акторів.*

Як слушно зауважує дослідниця Антонович М. М., право на гуманітарну допомогу визнається невід'ємним правом жертв збройних конфліктів, проте на сучасному етапі розвитку міжнародного права спостерігається відсутність ефективних і дієвих правових механізмів імплементації та впровадження цього права у практичну площину. Усманов Ю. І. та Вергелес О. також наголошують, що штучне встановлення заборон і бар'єрів для доступу гуманітарних місій з боку воюючих сторін перетворилося на серйозний виклик, який вимагає нагального уточнення критеріїв надання гуманітарного доступу. Науковець Бурдюжа О. М. підтверджує ці тези, констатуючи, що міжнародно-правовий механізм є певною мірою недосконалим через розпорошеність норм по різних галузевих правових актах. Це доводить об'єктивну доцільність ініціювання прийняття єдиної уніфікованої міжнародної конвенції щодо надання гуманітарної допомоги. Ця розпорошеність виступає ключовим проблемним аспектом на наднаціональному рівні, а напрямом її подолання має стати подальша кодифікація та систематизація міжнародного гуманітарного права з урахуванням досвіду сучасних конфліктів.

Практичне функціонування механізму міжнародної підтримки спирається на суворе дотримання базових принципів. Дослідники

Приполова Л. І. та Корнієнко В. О. підкреслюють, що правові механізми реалізації допомоги закріплені в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН та Кодексі поведінки Міжнародного руху Червоного Хреста. Водночас Бєсєдіна І. О. пропонує більш розширений підхід, виокремлюючи принципи гуманності, нейтральності, неупередженості, незалежності, добровільності, універсальності, координації та підзвітності. Відповідно до цього морально-правового компаса, *будь-яка допомога повинна надаватися виключно пропорційно до реальних потреб постраждалих, без будь-якої дискримінації за расовими, політичними чи релігійними ознаками, при цьому гуманітарні місії позбавлені права займати чию-небудь політичну позицію у конфлікті*. Важливою юридичною гарантією в цій архітектурі є те, що суверенна держава-реципієнт зберігає за собою вирішальну функцію у контролі та координації потоків допомоги, маючи законне право відмовитися від неї, якщо вона не відповідає вищезгаданим критеріям гуманності та нейтралітету.

На національному рівні організаційно-правова основа партнерства перебуває у стані перманентної трансформації, адаптуючись до динамічних та екстремальних реалій воєнного стану. Базовим нормативно-правовим документом виступає Закон України «Про гуманітарну допомогу», що визначає соціальні та юридичні засади її отримання, розподілу і прозорого контролю за цільовим використанням. Відповідаючи на логістичні виклики війни, українське законодавство зазнало модернізації. Аналітикиня Роман В. звертає особливу увагу на імплементацію Закону № 3448-IX, який концептуально розширив коло легальних суб'єктів-отримувачів допомоги, включивши до нього дипломатичні представництва, комунальні установи, надавачів соціальних послуг та відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій. Новели законодавства легалізували право на перерозподіл гуманітарних вантажів між вторинними набувачами із обов'язковим збереженням їхнього первинного цільового призначення. Поряд з цим, держава

ініціювала процеси цифровізації, зокрема, запровадивши обов'язкову автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, що має на меті мінімізацію високих корупційних ризиків і забезпечення прозорого відстеження товарів.

Водночас така швидка модернізація законодавства зумовила появу нових інституційних бар'єрів. За оцінкою Роман В., критичним проблемним аспектом залишається повна неврегульованість правового статусу фізичних осіб-волонтерів як законних отримувачів допомоги. Якщо де-факто діяв спрощений загальнодозвільний принцип перетину кордону, то де-юре статус волонтерів опинився у позаправовому полі, що створює ризики при вирішенні питань обліку, звітності та юридичної відповідальності. Іншою суттєвою бюрократичною перепорою є імперативна норма щодо подання електронних звітів виключно за наявності кваліфікованого електронного підпису (КЕП), що значно ускладнює діяльність іноземних фондів-нерезидентів, які об'єктивно не можуть його отримати. Для подолання вказаних перепон необхідне впровадження гнучких альтернативних процедур авторизації в системі обліку для іноземних партнерів та остаточне нормативне закріплення правового статусу фізичних осіб у сфері волонтерства. Це дозволить віднайти баланс між прагненням держави забезпечити належний моніторинг ресурсів та необхідністю підтримувати максимальну швидкість гуманітарної логістики.

Отже, правова природа міжнародного гуманітарного партнерства є складною, поліцентричною системою, що акумулює в собі міжнародні зобов'язання держав щодо захисту прав цивільного населення та розгалужені національні механізми митного, податкового і адміністративного контролю. Здійснений аналіз доводить, що, незважаючи на міцну теоретичну базу та загальновизнані міжнародні принципи, практична сторона реалізації такого партнерства все ще вимагає гармонізації міжнародних норм і своєчасного вдосконалення вітчизняного

законодавства задля забезпечення адресної та безпечної допомоги в умовах збройних конфліктів.

1.2 Нормативно-правові джерела регулювання міжнародного гуманітарного співробітництва

Дослідження архітектури міжнародного гуманітарного партнерства вимагає ґрунтовного аналізу системи джерел права, які лежать в основі регулювання цих складних суспільних відносин. Сучасна система нормативно-правових актів у цій сфері характеризується дуалізмом, оскільки органічно поєднує в собі норми міжнародного права (універсальні та регіональні міжнародні договори, статuti міжнародних організацій) та розгалужену систему національного законодавства держав-реципієнтів і держав-донорів. Цей правовий масив перебуває у стані безперервного розвитку, реагуючи на виклики, зумовлені збройними конфліктами, глобальними кризами та необхідністю забезпечення життєдіяльності постраждалого цивільного населення.

На універсальному міжнародному рівні фундаментальним джерелом виступає Статут Організації Об'єднаних Націй. Відповідно до статті 1 цього документа, однією з головних цілей ООН є здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру. Як зазначають Боровик А. В. та Кравченко О. С., саме ці імперативи формують базову рамку для подальшої інституціоналізації гуманітарної підтримки. Важливе значення має також Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Дослідниця Шаповалова Н. М. підкреслює, що стаття 11 цього Пакту опосередковано закріплює обов'язок держави надавати гуманітарну допомогу, оскільки держави-учасниці визнають право кожної людини на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає належне харчування, одяг і житло, а також

безперервне поліпшення умов життя, погоджуючись вживати належних заходів для забезпечення здійснення цього права за допомогою міжнародного співробітництва.

Спеціалізованим масивом норм, що безпосередньо регламентують порядок надання гуманітарної допомоги під час збройних конфліктів, є міжнародне гуманітарне право. Ключовими джерелами тут виступають Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них. Приполова Л. І. та Корнієнко В. О. зауважують, що відповідно до міжнародного гуманітарного права, держава, яка потребує допомоги, має обов'язок її *шукати*, а не просто просити, і водночас залишає за собою вирішальну роль у координації та нагляді за нею, маючи право відмовитися від вантажів, якщо вони не відповідають принципам гуманності та нейтралітету. Четверта Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни у статтях 14, 23 та 59 встановлює чіткі зобов'язання сторін конфлікту. Згідно з цими нормами, Високі Договірні Сторони зобов'язані дозволяти вільне пропускання посилок з медикаментами, санітарними матеріалами та продуктами харчування для цивільного населення. Крім того, стаття 55 покладає на окупаційну державу обов'язок за допомогою всіх наявних засобів забезпечувати населення необхідними ресурсами, а у разі їх нестачі – погоджуватися на отримання допомоги від незалежних гуманітарних організацій.

Незважаючи на наявність фундаментальних міжнародних договорів, у цій сфері спостерігається суттєвий проблемний аспект, який потребує подолання. Науковиця Антонович М. М. наголошує на відсутності ефективних і дієвих правових механізмів імплементації та практичного впровадження невід'ємного права жертв збройних конфліктів на міжнародну гуманітарну допомогу. Усманов Ю. І. та Вергелес О. вказують на те, що встановлення заборон та адміністративних бар'єрів для гуманітарного доступу з боку воюючих сторін стало серйозним викликом, який вимагає нагального уточнення критеріїв надання такого доступу. Для

подолання цієї правової прогалини Бурдюжа О. М. пропонує ініціювати розробку та прийняття єдиної уніфікованої міжнародної конвенції щодо надання гуманітарної допомоги, яка б усунула розпорошеність норм по різних галузевих актах і підвищила ефективність регулювання.

Значну роль у нормативному регулюванні відіграють також акти міжнародних організацій та так зване «м'яке право» (soft law). Приполова Л. І. та Корнієнко В. О. відносять до базових джерел Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 46/182 та 58/114, які спрямовані на зміцнення координації допомоги у надзвичайних ситуаціях. Крім того, визначальне значення має Кодекс поведінки Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та неурядових організацій, а також Гуманітарна хартія, які закріплюють міжнародно визнаний набір етичних принципів та мінімальних стандартів підтримки. Своєю чергою, Боровик А. В. та Кравченко О. С. зазначають, що правовою основою фінансового партнерства є статuti міжнародних фінансових інституцій, таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку. Ці статутні документи встановлюють жорсткі правила моніторингу, звітності та оцінки ефективності використання виділених кредитних і грантових ресурсів.

Наступним рівнем джерел є двосторонні та багатосторонні міжнародні договори. В умовах повномасштабної агресії проти України особливої ваги набули рамкові безпекові угоди, укладені на виконання Спільної декларації G7. Ці міжнародні договори, підписані Україною з державами-партнерами та Європейським Союзом, містять окремі норми щодо гуманітарного співробітництва і закріплюють багатосторонні довгострокові зобов'язання надавати державі широку макрофінансову, військову та гуманітарну підтримку протягом наступних десяти років.

Національно-правова основа надання та отримання міжнародної допомоги в Україні представлена значним масивом нормативно-правових актів, які постійно адаптуються до режиму воєнного стану.

Системоутворюючим документом є Закон України «Про гуманітарну допомогу», який визначає правові, організаційні та соціальні засади її отримання, розподілу і контролю. Роман В. зауважує, що вагомим кроком у трансформації законодавства стало прийняття Закону України № 3448-IX, яким було суттєво розширено перелік суб'єктів-отримувачів допомоги. Відповідно до новел цього нормативно-правового акта, легальний статус отримувачів здобули дипломатичні представництва, консульські установи, надавачі медичних і соціальних послуг, а також відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій. Закон також легалізував право на перерозподіл гуманітарних вантажів між набувачами за умови обов'язкового збереження їхнього цільового призначення.

Підзаконне нормативно-правове регулювання здійснюється переважно через постанови Кабінету Міністрів України, які оперативно реагують на логістичні та безпекові виклики. Приполова Л. І. та Корнієнко В. О. прослідковують еволюцію цих актів від Постанови КМУ № 155 та № 174, які на початку повномасштабного вторгнення закріпили максимально спрощений декларативний (загальнодозвільний) принцип ввезення товарів, до Постанови КМУ № 953, яка затвердила новий Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги. Останній документ імплементував використання обов'язкової автоматизованої цифрової системи реєстрації, що мало на меті посилення прозорості та державного контролю.

Саме на етапі реалізації національного підзаконного регулювання виникають суттєві практичні проблеми, які потребують нагального вирішення. Як аналізує Роман В., незважаючи на розширення кола інституційних суб'єктів, правовий статус фізичних осіб-волонтерів як отримувачів гуманітарної допомоги залишився повністю неврегульованим, що перевело їхню масштабну діяльність у «позаправове поле». Крім того, імперативна вимога щодо подання електронних звітів з використанням кваліфікованого електронного підпису (КЕП) створила бюрократичні перепони для іноземних фондів-нерезидентів. Подолання цих недоліків

вбачається у реалізації повноважень Кабінету Міністрів України щодо самостійного розширення переліку отримувачів у період дії воєнного стану, а також у створенні гнучких інструментів авторизації в цифровій системі для міжнародних партнерів.

Окреме місце у системі джерел займає кримінальне законодавство, яке виконує охоронну функцію. Шаповалова Н. М. ґрунтовно досліджує зміни до Кримінального кодексу України, внесені Законом України № 2155-IX, якими кодекс було доповнено статтею 201-2. Ця норма встановила кримінальну відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Введення такої заборони стало соціально обумовленим кроком, спрямованим на захист суспільної довіри та протидію масовим зловживанням в умовах надзвичайних обставин воєнного часу.

Підсумовуючи, слід констатувати, що система нормативно-правових джерел регулювання міжнародного гуманітарного співробітництва має комплексну та багаторівневу структуру. Вона базується на нормах міжнародного гуманітарного права та статутних документах світових інституцій, які формують ціннісні орієнтири партнерства, і деталізується у національному законодавстві, яке безпосередньо забезпечує митний, податковий, адміністративний та кримінально-правовий механізми управління гуманітарними та фінансовими ресурсами. Гармонійне поєднання цих рівнів є запорукою ефективного захисту цивільного населення та збереження стійкості держави.

1.3 Принципи та форми реалізації гуманітарного партнерства у міжнародному праві

Ефективність функціонування складної архітектури міжнародного співробітництва в умовах збройних конфліктів та масштабних криз безпосередньо залежить від наявності чітких концептуальних орієнтирів та дієвих механізмів їх впровадження. Правова доктрина та міжнародна практика виробили комплексну систему принципів і форм реалізації гуманітарного партнерства, які забезпечують баланс між державним суверенітетом, безпековими інтересами та імперативом порятунку людських життів.

На міжнародному рівні правовий механізм надання допомоги базується на фундаментальних принципах загального міжнародного права. Дослідники Боровик А. В. та Кравченко О. С. зазначають, що ключовими серед них є принцип суверенітету, невтручання та співробітництва. Відповідно до цих засад, *будь-яка міжнародна допомога має надаватися виключно за згодою держави-реципієнта і не може використовуватися як інструмент політичного тиску або засіб впливу на зміну політичного режиму*. Водночас держави, згідно з імперативами Статуту ООН, зобов'язані співпрацювати у вирішенні глобальних проблем економічного, соціального та гуманітарного характеру, спираючись на повагу до фундаментальних прав людини.

Окрім загальноправових засад, гуманітарне партнерство спирається на спеціальні принципи міжнародного гуманітарного права та суміжних галузей. Науковиця Бєсєдіна І. О. пропонує розширений перелік таких принципів, серед яких виокремлює гуманність, нейтральність, неупередженість, незалежність, добровільність, єдність, універсальність, координацію, якість, ефективність, підзвітність та різноманітність партнерських відносин. Базовим морально-правовим компасом у цій сфері виступає так званий гуманітарний імператив, згідно з яким *головним*

пріоритетом діяльності всіх залучених інституцій завжди залишається порятунок життя та полегшення страждань цивільного населення.

Аналізуючи сутність цих ключових засад, слід наголосити, що принцип гуманності вимагає забезпечення прав цивільного населення без будь-якої дискримінації за расовими, статевими чи релігійними ознаками. Зі свого боку, принципи нейтральності та неупередженості гарантують, що гуманітарні місії не відображатимуть політичних, ідеологічних чи військових інтересів сторін конфлікту, а ресурси розподілятимуться виключно пропорційно до існуючих потреб постраждалих. Приполова Л. І. та Корнієнко В. О. підкреслюють, що ці правові механізми нормативно закріплені в Резолюціях Генеральної Асамблеї ООН 46/182 та 58/114, а також у Кодексі поведінки Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Важливою юридичною гарантією є те, що суверенна держава-реципієнт залишає за собою вирішальну роль у координації та нагляді, маючи законне право відмовитися від гуманітарних вантажів, якщо вони не відповідають критеріям гуманності та нейтралітету.

Реалізація міжнародного гуманітарного партнерства здійснюється через різноманітні форми, які класифікуються залежно від характеру наданих ресурсів та мандатів суб'єктів їх надання. Боровик А. В. та Кравченко О. С. виділяють чотири основні форми міжнародної підтримки: фінансову, гуманітарну, технічну та військову. Фінансова форма реалізується через надання цільових позик, безповоротних грантів та макрофінансових кредитів. Головними суб'єктами тут виступають світові фінансові інституції, такі як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку. Вони застосовують спеціальні правові інструменти, зокрема рамкові угоди про співробітництво та цільові інвестиційні програми (наприклад, інструмент Ukraine Facility), які чітко деталізують умови траншів і встановлюють жорсткі вимоги щодо економічних реформ та антикорупційної підзвітності. Гуманітарна форма підтримки передбачає безпосереднє

постачання продовольства, медикаментів, тимчасового житла та предметів першої необхідності. Цей напрям активно імплементується структурами Організації Об'єднаних Націй (УВКБ ООН, ВПП, ЮНІСЕФ), Міжнародним комітетом Червоного Хреста, а також розгалуженою мережею міжнародних неурядових організацій, таких як Save the Children чи Caritas. Технічна форма партнерства охоплює експертну підтримку, професійне навчання фахівців та передачу спеціалізованого обладнання для відновлення енергетичної чи транспортної інфраструктури.

У практичній площині, зокрема безпосередньо в районах ведення активних бойових дій, форми допомоги цивільному середовищу можуть бути додатково структуровані. Відповідно до доктринальних підходів цивільно-військового співробітництва, допомога поділяється на добровільну підтримку (яка надається підрозділами збройних сил як надзвичайний захід для збереження життів), гуманітарну допомогу (що забезпечується спеціалізованими місіями та волонтерськими групами) та довгострокові програми соціально-економічного розвитку. Міжнародне гуманітарне право, зокрема Четверта Женевська конвенція 1949 року, чітко регламентує форму надання такої підтримки, встановлюючи імперативний обов'язок сторін конфлікту забезпечувати вільне пропускання вантажів з медикаментами та продуктами харчування для цивільного населення. У цьому контексті Приполова Л. І. та Корнієнко В. О. зауважують специфічний правовий механізм: *держава, яка потерпає від збройного конфлікту, має невід'ємний міжнародний обов'язок самотійно «шукати» допомогу, а не пасивно її «просити», вживаючи всіх можливих заходів для забезпечення виживання своїх громадян.*

Для безпосередньої реалізації цих форм партнерства на тактичному рівні критично важливою є функція цивільно-військового співробітництва (CIMIC). Структурні підрозділи CIMIC виконують роль сполучної ланки між військовим командуванням, міжнародними організаціями та місцевою владою. Вони безпосередньо координують гуманітарні конвої у небезпечні

зони, здійснюють евакуацію населення та забезпечують обмін інформацією про реальні потреби мешканців, що є практичним втіленням принципу гуманності в екстремальних умовах бойових дій.

У контексті дослідження форм і принципів партнерства доцільно виокремити низку проблемних аспектів, які об'єктивно знижують загальну ефективність системи міжнародної підтримки та вимагають правового реагування. Як слушно зазначає Антонович М. М., на сьогодні констатується відсутність ефективних і дієвих міжнародно-правових механізмів імплементації та практичного впровадження невід'ємного права жертв збройних конфліктів на міжнародну гуманітарну допомогу. Усманов Ю. І. та Вергелес О. доповнюють цю тезу, вказуючи, що встановлення штучних заборон та адміністративних бар'єрів для гуманітарного доступу з боку воюючих сторін перетворилося на серйозний виклик, який систематично нівелює базові принципи гуманності. Додатковими організаційно-правовими перепонами виступають відсутність належної координації між численними міжнародними донорами, бюрократизація митних та облікових процедур, а також високі ризики нецільового використання гуманітарних ресурсів.

Дієвими напрямками подолання зазначених викликів є створення єдиних координаційних центрів на національному рівні (наприклад, за кластерним підходом ООН), які б узгоджували діяльність усіх гуманітарних місій та органів державної влади, уникаючи дублювання зусиль. Крім того, необхідним є подальше спрощення бюрократичних процедур для добросовісних організацій із паралельним впровадженням прозорих цифрових механізмів автоматизованої звітності. На міжнародному ж рівні подолання існуючих прогалин вимагає консолідації розпорошених норм права та розробки уніфікованого багатостороннього інструменту, який би гарантував безперешкодний гуманітарний доступ і посилював відповідальність за його блокування.

Таким чином, принципи та форми реалізації гуманітарного партнерства утворюють складний правовий і інституційний каркас. Базуючись на непорушних засадах гуманності, нейтральності та поваги до суверенітету, міжнародна спільнота застосовує гнучкі фінансові, технічні та безпосередньо гуманітарні інструменти для стабілізації кризових ситуацій. Подальший розвиток та оптимізація цього партнерства вимагають неперервної адаптації існуючих національних механізмів до сучасних загроз, а також зміцнення міжнародних гарантій захисту цивільного населення у збройних конфліктах.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1 Інституційно-правові механізми міжнародного гуманітарного партнерства України

Ефективне функціонування системи забезпечення життєдіяльності держави та захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту є неможливим без злагодженої роботи складної багаторівневої архітектури. Інституційно-правові механізми міжнародного гуманітарного партнерства України являють собою комплексну екосистему, що органічно поєднує глобальні фінансові інституції, міжнародні міжурядові та неурядові організації, національні органи державної влади, а також спеціалізовані військові структури. Цей механізм має виражену дуалістичну природу, оскільки він концептуально ґрунтується на нормах і принципах міжнародного права, проте свою практичну реалізацію знаходить через постійно змінне національне законодавство, яке безперервно адаптується до екстремальних та динамічних реалій воєнного стану.

Досліджуючи суб'єктний склад та інституційну основу такого партнерства на макрорівні, науковці Боровик А. В. та Кравченко О. С. наголошують на тому, що міжнародна підтримка охоплює скоординовану діяльність структур Організації Об'єднаних Націй (зокрема Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародної організації з міграції, Всесвітньої продовольчої програми, ЮНІСЕФ), світових фінансових інституцій (Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку) та надзвичайно впливових міжнародних неурядових організацій, таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста. Інституційна діяльність цих суб'єктів

забезпечує макрофінансову стійкість України та гарантує реалізацію масштабних гуманітарних програм. Зокрема, Світовий банк заснував масштабний проєкт PEACE, який дозволяє здійснювати швидку та адресну підтримку видатків на охорону здоров'я та соціальні програми в умовах дефіциту державного бюджету.

Фундаментальним інституційно-правовим механізмом забезпечення довгострокової стабільності стала безпрецедентна інтеграція України до європейських та євроатлантичних безпекових структур. *Ключовим інструментом такої підтримки виступає програма Європейського Союзу Ukraine Facility*, яка перевела фінансову та технічну допомогу із формату ситуативних траншів у площину довгострокового, структурованого партнерства. Цей фінансово-правовий механізм передбачає виділення 50 мільярдів євро протягом 2024–2027 років і складається з трьох ключових компонентів: прямої підтримки Плану відновлення України через гранти та позики, спеціальної інвестиційної програми для залучення капіталу із залученням міжнародних фінансових інституцій, а також програм технічної підтримки уряду для розбудови спроможностей органів влади та адаптації національного законодавства до стандартів ЄС. Крім того, інституційні гарантії допомоги закріплюються через укладення низки двосторонніх та багатосторонніх угод про співробітництво у сфері безпеки, які формалізують політичні зобов'язання держав-партнерів надавати комплексну підтримку впродовж наступного десятиліття.

На національному (мезо) рівні інституційно-правовий механізм забезпечує безпосередню легалізацію, митне оформлення, облік та державне регулювання отриманих міжнародних ресурсів. Правова модель управління гуманітарними потоками в Україні зазнала суттєвої еволюції від початку збройної агресії. Як констатують дослідники Приполова Л. І. та Корнієнко В. О., з початком повномасштабного вторгнення держава опинилася в умовах правового екстремуму, що змусило уряд запровадити максимально спрощений декларативний (загальнодозвільний) принцип

пропуску вантажів згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 155 та № 174. Проте така дерегульована система, будучи надзвичайно ефективною для швидкого «гасіння гуманітарної пожежі» у перші місяці війни, з часом почала виявляти свою вразливість до тіньових схем та нецільового використання гуманітарних ресурсів.

Цей фактор зумовив нагальну необхідність системної модернізації нормативної бази. Аналітикиня Роман В. підкреслює, що важливим кроком у розбудові вітчизняного інституційного механізму стало прийняття Закону України № 3448-IX, яким було внесено концептуальні зміни до базового Закону України «Про гуманітарну допомогу». *Цей нормативно-правовий акт суттєво розширив коло легальних суб'єктів-отримувачів допомоги*, включивши до нього дипломатичні представництва, консульські установи іноземних держав, надавачів медичних та соціальних послуг, а також відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій, які акредитовані в Україні. Більше того, законодавчі новели офіційно легалізували право на перерозподіл гуманітарних вантажів між вторинними набувачами за умови обов'язкового дотримання первинного цільового призначення товарів, що значно підвищило гнучкість системи дистрибуції допомоги на місцях.

Водночас у процесі інституціоналізації партнерства виявилася низка структурних недоліків. *Одним із таких проблемних аспектів залишається неврегульованість правового статусу фізичних осіб-волонтерів як законних отримувачів гуманітарної допомоги.* За твердженням Роман В., якщо де-факто в умовах спрощеного порядку діяв загальнодозвільний принцип для волонтерів, то де-юре вони не визнавалися повноправними суб'єктами законодавства про гуманітарну допомогу. Це штучно створило позаправове поле для їхньої масштабної діяльності з абсолютно невизначеними наслідками у питаннях легального обліку та фінансової звітності. Дієвим напрямом подолання цієї правової прогалини вбачається використання законодавчо закріплених повноважень

Кабінету Міністрів України щодо самостійного розширення переліку отримувачів допомоги на період дії воєнного стану, що дозволить нарешті легалізувати статус індивідуальних волонтерів у національному правовому полі.

Наступним логічним етапом інституційної трансформації стала діджиталізація процесів. Запроваджений постановою Кабінету Міністрів України № 953 новий порядок імплементував використання автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги. Цей інноваційний цифровий механізм дозволив державі більш ефективно відстежувати рух товарів від моменту перетину митного кордону до передачі їх кінцевому набувачу, забезпечуючи максимальну прозорість і сувору звітність перед міжнародними донорами. Поряд з цим, окремою і вкрай важливою складовою забезпечення стабільності правового механізму є його кримінально-правова охорона. Зростання обсягів міжнародної допомоги актуалізувало корупційні ризики, що вимагало від держави жорсткого реагування. Дослідниця Шаповалова Н. М. у своїх працях ґрунтовно аналізує соціально-правову обумовленість прийняття Закону України № 2155-IX, яким Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 201-2. Ця норма вперше встановила кримінальну відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку. *Здійснена криміналізація стала чітким проявом політичної волі, об'єктивно спрямованої на захист суспільної довіри до благодійних ініціатив та збереження бездоганної репутації держави-реципієнта перед міжнародною донорською спільнотою.*

На тактичному (мікро) рівні, тобто безпосередньо у зонах ведення активних бойових дій та на прифронтових територіях, ключовим інституційним механізмом взаємодії виступають підрозділи цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. Імплементовані за суворими доктринальними стандартами НАТО, ці структурні підрозділи

виконують життєво необхідну функцію інтеграторів, які ефективно долають логістичний параліч у найнебезпечніших зонах. Вони здійснюють комплексну оцінку цивільного середовища, координують маршрути руху та виступають гарантами безпеки для конвоїв як структур ООН, так і національних волонтерських груп. У синергії з кластерним підходом, що адмініструється Управлінням ООН з координації гуманітарних справ, такий механізм дозволяє успішно уникати хаотичного дублювання зусиль різних благодійних фондів та забезпечує планомірну доставку критично важливих вантажів виключно пропорційно до реальних потреб постраждалого населення.

Підсумовуючи вищевикладене, інституційно-правові механізми міжнародного гуманітарного партнерства України утворюють комплексну та динамічну екосистему, яка перманентно оптимізується. Перехід від ручного кризового управління перших місяців повномасштабної війни до розбудови структурованих цифрових систем обліку, імплементації довгострокових макрофінансових європейських програм та жорсткого кримінально-правового захисту благодійних ресурсів свідчить про системність державного підходу. Подальша ефективність цих інституцій безпосередньо залежатиме від гармонізації вітчизняних нормативно-правових актів із міжнародними гуманітарними стандартами та своєчасного усунення зайвих бюрократичних бар'єрів для добросовісних учасників цього стратегічно важливого партнерства.

2.2. Проблеми та перспективи вдосконалення правового регулювання міжнародного гуманітарного партнерства України

Сучасна архітектура міжнародного гуманітарного партнерства України, яка зазнала стрімкого розвитку після повномасштабного вторгнення російської федерації, демонструє безпрецедентну консолідацію зусиль світової спільноти. Незважаючи на величезні обсяги залученої

фінансової, технічної та гуманітарної підтримки, процеси її акумулювання, логістичного супроводу та безпосереднього розподілу супроводжуються низкою системних викликів. Теоретичний аналіз юридичної науки та напрацьована правозастосовна практика засвідчують, що нормативно-правова база як на наднаціональному, так і на вітчизняному рівнях потребує перманентної гармонізації задля усунення бюрократичних перепон, підвищення ефективності координації між акторами та мінімізації корупційних ризиків.

На міжнародному рівні ключовим проблемним аспектом, який гальмує ефективність взаємодії, залишається відсутність консолідованого та загальнообов'язкового нормативного регулювання. Дослідниця *Бурдюжа О. М.* зазначає, що міжнародно-правовий механізм надання гуманітарної допомоги є недосконалим, оскільки відповідні норми є розпорошеними по різних правових актах та слабо скоординованими. Ця правова фрагментарність безпосередньо впливає на здатність оперативно реагувати на гуманітарні кризи. Як справедливо констатує *Антонович М. М.*, на сьогодні простежується відсутність ефективних правових механізмів імплементації та впровадження невід'ємного права жертв збройних конфліктів на міжнародну гуманітарну допомогу. Крім того, *Усманов Ю. І.* та *Вергелес О.* звертають увагу на те, що встановлення штучних заборон та адміністративних бар'єрів для надання гуманітарного доступу з боку воюючих сторін стало серйозним трендом сучасних збройних конфліктів по всьому світу. *Напрямом подолання цієї глобальної прогалини* вбачається ініціювання розробки та ухвалення єдиної уніфікованої міжнародної конвенції щодо надання гуманітарної допомоги, яка б консолідувала розрізнені норми міжнародного гуманітарного права, визначила чіткі критерії безперешкодного гуманітарного доступу та посилила юридичну відповідальність держав за його умисне блокування.

У національному вимірі правове регулювання зіштовхується з постійним викликом: пошуком оптимального балансу між максимальним

прискоренням логістики вантажів та необхідністю здійснення жорсткого державного фінансово-митного контролю. *Приполова Л. І.* та *Корнієнко В. О.* констатують, що чинна на момент початку повномасштабної агресії національна система забезпечення діяла за декларативним принципом, проте згодом виникли проблеми недостатнього рівня підзвітності та прозорості. Реагуючи на ці виклики, уряд прийняв Постанову Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953, якою затвердив оновлений Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Даний підзаконний нормативно-правовий акт запровадив обов'язкове використання автоматизованої цифрової системи реєстрації вантажів. Водночас практична імплементація цього цифрового механізму висвітлила нові організаційно-правові бар'єри. *Приполова Л. І.* та *Корнієнко В. О.* наголошують, що впроваджені правила об'єктивно ускладнили процедуру для іноземних партнерів: створювати митну декларацію може лише керівник юридичної особи, який має кваліфікований електронний підпис (КЕП), що стало значною перепорою для іноземних фондів-нерезидентів. Окрім того, поза межами спрощеного правового регулювання залишилися випадки передавання адресної вживаної допомоги населенню, під час якого не кожна особа погоджується надавати свої персональні документи для формування електронної звітності.

Тісно пов'язаною з цим є проблема юридичної невизначеності суб'єктного складу отримувачів допомоги. Здійснюючи аналіз Закону України № 3448-ІХ, аналітикиня *Роман В.* підкреслює, що законодавець розширив перелік інституційних отримувачів за рахунок відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій, проте так і не окреслив правовий статус фізичних осіб-волонтерів. Як наслідок, діяльність тисяч громадян опинилася у правовому вакуумі, оскільки юридично залишаються невизначеними наслідки їхньої діяльності у сфері обліку, звітності та відповідальності. *Дієвим інструментом розв'язання цієї колізії*

є використання делегованих повноважень Кабінету Міністрів України щодо самостійного розширення переліку отримувачів допомоги на період дії режиму воєнного стану, що дозволить легалізувати статус волонтерів та розробити для них адаптовані, не обтяжені зайвою бюрократією механізми звітування.

Надзвичайно важливим вектором вдосконалення системи стало посилення кримінально-правової охорони гуманітарних ресурсів. Законом України № 2155-IX Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 201-2, яка встановила кримінальну відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку. Досліджуючи цей правовий феномен, *Шаповалова Н. М.* зазначає, що така криміналізація стала своєчасним і необхідним кроком, який був об'єктивно спричинений умовами воєнного стану та системним характером зловживань, що підривали суспільну довіру. Разом з тим, спираючись на кримінологічну теорію, *Назимко Є.* та *Демчишин Д.* зауважують, що соціальна обумовленість кримінально-правової заборони обов'язково вимагає дотримання техніко-юридичних факторів, зокрема чіткості законодавчих формулювань і системно-правової несуперечливості. Аналізуючи техніко-юридичну якість нової норми, *Шаповалова Н. М.* звертає увагу на суперечність: пояснювальна записка до закону декларувала мету як встановлення відповідальності "під час дії воєнного стану", тоді як безпосередньо у тексті статті 201-2 КК України ця обставина визначена лише як обтяжуюча кваліфікуюча ознака. *Напрямом вдосконалення тут є* подальше доопрацювання диспозиції статті задля усунення термінологічних неточностей та забезпечення єдиної практики її застосування правоохоронними органами, щоб суворий контроль не перетворювався на інструмент тиску на добросовісних волонтерів.

У площині організаційної взаємодії фундаментальною проблемою залишається логістична розбалансованість. *Боровик А. В.* та *Кравченко О. С.* визначають, що відсутність належної координації між міжнародними та

місцевими організаціями часто призводить до дублювання зусиль або, навпаки, до пропуску критично важливих сфер підтримки. Більше того, через недостатнє вивчення реальної ситуації на місцях постачання вантажів іноді не відповідає фактичним потребам постраждалого цивільного населення. На тактичному (місцевому) рівні ця прогалина успішно компенсується залученням підрозділів цивільно-військового співробітництва (CIMIC) Збройних Сил України, які здійснюють фахову оцінку цивільного середовища, збирають дані про діяльність місій та координують гуманітарні конвої у небезпечних зонах. Однак на стратегічному рівні *перспективою оптимізації* є створення єдиного урядового координаційного центру. Цей орган повинен функціонувати на засадах кластерного підходу, акумулюючи достовірні запити територіальних громад і синхронізуючи їх з фінансовими програмами (такими як Ukraine Facility) та ресурсами міжнародних донорів, водночас забезпечуючи прозорі механізми регулярного публічного звітування.

Підсумовуючи, слід зазначити, що правовий механізм міжнародного гуманітарного партнерства України перебуває у стані безперервної еволюції. Сучасна правова політика держави має бути спрямована на пошук "золотої середини": з одного боку – забезпечити тотальну прозорість розподілу багатомільярдної підтримки та кримінально-правовий захист ресурсів від розкрадання, а з іншого – не допустити, щоб *надмірна бюрократизація адміністративних процедур стала штучною перепорою для оперативності гуманітарної логістики*. Вирішення наявних проблемних аспектів потребує послідовної імплементації принципів міжнародного гуманітарного права у національне законодавство та розбудови довгострокових, транспарентних інституційних відносин із країнами-донорами.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження ми дійшли наступних висновків:

Міжнародне гуманітарне партнерство в умовах збройного конфлікту становить собою надзвичайно складну, багатовимірну та поліцентричну екосистему, яка органічно поєднує безпрецедентну глобальну солідарність із нагальними національними безпековими інтересами. Ми з'ясували, що правова природа цієї системи має яскраво виражений дуалістичний характер. З одного боку, вона фундаментально спирається на імперативні норми міжнародного права, які формують непорушні ціннісні орієнтири взаємодії, а з іншого – знаходить свою безпосередню практичну реалізацію виключно через національне законодавство держави-реципієнта. Саме національні регуляторні норми створюють дієвий механізм митного оформлення, податкового звільнення, легального обліку та прозорого цільового розподілу залучених багатомільярдних ресурсів. Ми ґрунтовно довели, що сучасна модель такої міжнародної взаємодії успішно еволюціонувала від етапу ситуативного кризового реагування та хаотичного ручного управління перших місяців повномасштабного вторгнення до етапу побудови глибоко інституціоналізованих, довгострокових партнерських мереж. Сучасні мережі функціонують на концептуальних засадах транспарентності, взаємної фінансової відповідальності та беззаперечної поваги до державного суверенітету, що дозволяє урядам країн-донорів та світовим інституціям впевнено підтримувати макроекономічну стійкість постраждалої держави.

Ми встановили, що міжнародно-правовий фундамент гуманітарного співробітництва конструюють базові положення Статуту Організації Об'єднаних Націй, Женевські конвенції про захист жертв війни та розгалужений масив актів м'якого права, до яких належать відповідні профільні резолюції Генеральної Асамблеї щодо координації

надзвичайних заходів. Головними регуляторами операційного процесу виступають фундаментальні принципи гуманності, нейтральності, неупередженості та незалежності. Зазначені принципи встановлюють абсолютний пріоритет порятунку людського життя, категорично виключають будь-які прояви дискримінації за різними ознаками та прямо забороняють використання благодійних місій як інструменту політичного, військового чи економічного впливу на воюючі сторони. Водночас ми виявили суттєву прогалину в існуючій архітектурі глобального регулювання, оскільки наднаціональні норми залишаються фрагментованими та розпорошеними по безлічі різних галузевих документів. Хоча міжнародне гуманітарне право визнає невід'ємне право цивільних жертв конфліктів на отримання підтримки і закріплює юридичний обов'язок постраждалої держави активно шукати таку допомогу, воно досі не пропонує дієвих механізмів міжнародного примусу для забезпечення гарантованого та безперешкодного доступу гуманітарних конвоїв до нужденного населення. Подолання виявленої фрагментарності об'єктивно вимагає консолідації зусиль світової спільноти шляхом розробки та затвердження єдиної універсальної конвенції, яка остаточно уніфікує правила гуманітарного доступу та встановить невідворотну юридичну відповідальність для держав за його штучне блокування або мілітаризацію гуманітарних маршрутів.

Оцінюючи інституційну архітектуру партнерства, ми чітко розмежували її макрорівень, мезорівень та мікрорівень. На глобальному макрорівні функціонує потужна коаліція світових фінансових інституцій, спеціалізованих структур Організації Об'єднаних Націй та європейських інтеграційних органів, які гарантують економічну стабільність через впровадження багаторічних програм. Перехід до стратегічного формату підтримки яскраво підтверджує імплементація новітніх європейських фінансових інструментів, які закріплюють стабільне багатомільярдне фінансування в обмін на суворе проведення структурних антикорупційних

реформ та послідовну гармонізацію вітчизняної нормативної бази зі стандартами Європейського Союзу. На додаток до цього, інституційні гарантії допомоги цементуються через підписання низки двосторонніх безпекових угод з державами-партнерами на виконання спільних міжнародних декларацій, що юридично фіксує зобов'язання підтримувати гуманітарну стійкість щонайменше протягом наступного десятиліття.

На національному мезорівні діє вітчизняна нормативно-правова рамка, яка пройшла безпрецедентний шлях безперервної адаптації до критичних викликів воєнного стану. Ми довели, що початковий максимально спрощений декларативний підхід блискуче виконав своє надважливе історичне завдання із швидкого насичення країни критично важливими ресурсами, однак з плином часу продемонстрував серйозну вразливість до тіньових схем та знизив загальний рівень підзвітності. Державні інституції цілком обґрунтовано перейшли до жорсткішої та структурованішої регуляторної моделі. Парламент законодавчо розширив легальне коло інституційних отримувачів допомоги, включивши туди дипломатичні установи, надавачів соціальних послуг та відокремлені підрозділи іноземних організацій, дозволивши їм здійснювати легальний перерозподіл вантажів із збереженням первинного цільового призначення. Своєю чергою, уряд запровадив обов'язкову тотальну цифровізацію процесів шляхом імплементації автоматизованої електронної системи реєстрації. Цей інноваційний цифровий механізм надав контролюючим органам потужний інструмент наскрізного відстеження руху товарів від моменту перетину митного кордону до етапу фактичної передачі вантажу кінцевому набувачу, що суттєво мінімізувало загрози розкрадання та підвищило ступінь довіри донорської спільноти.

На операційному мікрорівні, безпосередньо в небезпечних зонах ведення активних бойових дій, ми визначили ключову та безальтернативну роль структур цивільно-військового співробітництва збройних сил. Імплементація передових доктринальних стандартів країн-учасниць

Північноатлантичного Альянсу дозволила перетворити спеціалізовані армійські підрозділи на найважливіших інтеграторів та координаторів цивільних гуманітарних місій. Застосовуючи складні аналітичні перехресні методики комплексної оцінки цивільного середовища, які враховують політичні, економічні, військові, соціальні, інформаційні та інфраструктурні аспекти, ці підрозділи системно збирають достовірні дані про нагальні потреби територіальних громад. Вони аналізують стан медичного забезпечення, доступність водних ресурсів, санітарні умови та стан житлового фонду. Отримана аналітика формує надійне підґрунтя для безпечного супроводу гуманітарних конвоїв, планування масштабної евакуації внутрішньо переміщених осіб та оперативного захисту критичної інфраструктури. Відносини між військовослужбовцями та представниками міжнародних неурядових організацій успішно будуються виключно на засадах прозорості та взаємного обміну життєво важливою інформацією без жодних спроб встановлення військової субординації, що дозволяє зберігати суворий нейтралітет благодійників і одночасно гарантувати збереження їхніх життів в умовах збройного протистояння.

Ми всебічно довели соціально-правову необхідність застосування жорстких механізмів кримінальної юстиції для надійної охорони гуманітарних ресурсів. Резке зростання обсягів залучення фінансування спровокувало появу нових корупційних викликів та зловживань. Оперативне доповнення кримінального закону новою нормою, яка жорстко карає осіб за незаконне використання гуманітарної допомоги з метою отримання неправомірного прибутку, виступило абсолютно об'єктивним та невідворотним кроком захисту національної безпеки. Ця заборона цілком відповідає прогностичним кримінологічним факторам запобігання злочинності, надійно запобігає руйнівному підриву суспільної довіри до благодійного руху та слугує юридичною гарантією збереження іміджу країни перед міжнародними фінансовими інституціями. Разом з тим, ми констатуємо гостру потребу у подальшому вдосконаленні техніко-

юридичних конструкцій відповідної кримінальної статті задля усунення термінологічних суперечностей між текстом закону та супровідними документами щодо ролі правового режиму воєнного стану в кваліфікації діяння, що забезпечить єдину, зрозумілу та справедливую практику діяльності правоохоронних органів і захистить добросовісних учасників процесу.

Наше дослідження виявило значний комплекс організаційно-правових бар'єрів, які об'єктивно гальмують розвиток партнерства, породжують логістичні затримки та вимагають негайного реагування з боку законодавця. Обов'язковий імперативний перехід на електронне звітування з використанням виключно вітчизняного кваліфікованого електронного підпису створив штучні та практично нездоланні перепони для повсякденної діяльності іноземних фондів та нерезидентів. Чинна нормативна база так і не змогла визначити чіткий самостійний правовий статус фізичних осіб як повноправних отримувачів допомоги, залишивши величезний пласт волонтерського руху у правовому вакуумі із постійними ризиками необґрунтованого адміністративного чи кримінального переслідування. Оновлена цифрова система також абсолютно не враховує умов раптового виникнення надзвичайних ситуацій, коли тривала відсутність енергопостачання та зв'язку фізично унеможлиблює подання своєчасних звітів, а передача адресної благодійної допомоги безпосередньо вживаними речами населенню надзвичайно ускладнює збір персональних даних громадян для формування коректної звітності. Окрім зазначеного, ми постійно фіксуємо проблему логістичної розбалансованості на стратегічному управлінському рівні: хронічна відсутність єдиної системної координації між десятками донорів часто спричиняє паралельне дублювання місій в одних районах або ж доставку вантажів, які зовсім не відповідають нагальним запитам інших зруйнованих регіонів.

Для подолання усіх ідентифікованих проблем ми сформуvalи конкретні рекомендації щодо комплексної модернізації діючого правового

механізму. Уряду необхідно невідкладно та повною мірою реалізувати свої делеговані повноваження щодо розширення переліку отримувачів допомоги в умовах воєнного стану, офіційно легалізувавши правовий статус волонтерів-фізичних осіб у національному правовому полі та розробивши для них максимально спрощені, адаптовані правила паперової чи електронної звітності. Державні органи повинні терміново розробити та впровадити гнучкі альтернативні механізми міжнародної авторизації в системі цифрового обліку для безперешкодної роботи іноземних благодійників. Ми також науково обґрунтували критичну організаційну потребу у створенні єдиного централізованого координаційного центру на найвищому урядовому рівні, який працюватиме за визнаним міжнародним кластерним підходом. Даний управлінський орган виконуватиме надзвичайно важливу функцію єдиного консолідованого вікна: він акумулюватиме підтверджені аналітичні запити територіальних громад та військових адміністрацій, синхронізуватиме їх із багатомільярдними програмами підтримки світових фінансових інституцій та цілеспрямовано скеровуватиме ресурси донорів виключно у ті регіони, де вони є життєво необхідними. Виключно системне досягнення оптимального балансу між жорстким державним антикорупційним контролем та безкомпромісним усуненням зайвих бюрократичних перепон зможе гарантувати максимальну ефективність логістичної системи, захистить права цивільного населення та надійно забезпечить довгострокову макрофінансову життєдіяльність країни під час і після завершення збройного протистояння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонович М. М. Право на гуманітарну допомогу під час збройного конфлікту і відповідальність за його порушення згідно з міжнародним правом. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2015. Т. 168. С. 93–98. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7843/Antonovych_Pravo_na_humanitarnu_dopomogu.pdf (дата звернення: 14.02.2026).
2. Бєсєдіна І. О. Принципи гуманітарної допомоги. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Вип. 2. С. 491–496. (дата звернення: 15.04.2026).
3. Боровик А. В., Кравченко О. С. Правовий механізм надання міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 7. С. 22–26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/4> (дата звернення: 03.03.2026).
4. Бурдюжа О. М. Становлення та розвиток міжнародно-правового регулювання гуманітарної допомоги. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 11. С. 769–773. (дата звернення: 21.01.2026).
5. Городиська В. Військова техніка та мільярди доларів: що отримала Україна від партнерів за рік війни. 24: Економіка. 2023. URL: https://24tv.ua/economy/mizhnarodna-dopomoga-2023-skilki-viyskovoyi-fiansovoyi-dopomogi_n2270406 (дата звернення: 08.02.2026).
6. Гуманітарка – стоп? Чому волонтери б'ють на сполох. Главком. 2023. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/humanitarka-stop-chomu-volonteribjut-na-spolokh-965975.html> (дата звернення: 25.01.2026).
7. Гуманітарна катастрофа чи гуманітарна голка – дві сторони однієї медалі: доступ до гуманітарної допомоги в умовах збройного конфлікту на сході України / О. А. Біда, А. Б. Блага, О. А. Мартиненко, М. Г. Статкевич; за заг. ред. А. П. Буценка. Київ : КИТ, 2016. 54 с. (дата звернення: 11.03.2026).

8. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-p#Text> (дата звернення: 04.04.2026).

9. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : міжнародний документ від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 17.02.2026).

10. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 10.01.2026).

11. Коломиченко Т. Держава хоче контролювати всі потоки гуманітарної допомоги: як будуть працювати волонтери з грудня. 2023. URL: <https://biz.censor.net/r3456590> (дата звернення: 22.02.2026).

12. Концепція розвитку цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 08.11.2016 р. № 411. (дата звернення: 05.03.2026).

13. Котенко Н. В., Карпенко С. Г. Неурядові організації: поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку. Вісник Сумського державного університету. 2014. № 3. С. 72. (дата звернення: 09.04.2026).

14. Методичний посібник для військ (сил) з питань цивільно-військового співробітництва / В. Кевлюк, В. Ковальов, Р. Коханчук та ін. ; під заг. кер. О. Ноздрачова. Київ : Управління цивільно-військового співробітництва ЗСУ, 2019. 165 с. (дата звернення: 18.01.2026).

15. Назимко Є. С., Демчишин Д. А. Соціальна обумовленість кримінально-правової заборони хуліганських дій. Правовий часопис Донбасу. 2021. № 2 (75). С. 74–87. (дата звернення: 27.02.2026).

16. Николайчук Н. Роль іноземної фінансової допомоги у стабілізації української економіки в умовах повномасштабної війни

протягом 2022-2023 років. Київ : НаУКМА, 2024. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5adba654-6d39-4ae1-a5ad-39919f844353/content> (дата звернення: 13.03.2026).

17. Олейнічук О. М. Соціально-правова обумовленість кримінальної відповідальності за безпідставну не виплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат. URL: http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/6466/1/10.16_topic_Oleinichuk%20O.pdf (дата звернення: 02.04.2026).

18. Оновлення оцінки спроможностей української логістики. Kyiv School of Economics. 2023. URL: <https://kse.ua> (дата звернення: 15.01.2026).

19. Перепродують гуманітарку в магазинах, на ринках, виставляли на OLX. Tvoemisto.tv. URL: https://tvoemisto.tv/blogs/pereproduyut_gumanitarku_v_magazynah_na_rynках_vystavlyaly_na_olh_132271.html (дата звернення: 07.03.2026).

20. Підтримка України під час війни. World Bank Group. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/peace> (дата звернення: 19.04.2026).

21. Положення про структури цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 29.12.2018 р. № 470. (дата звернення: 01.02.2026).

22. Положення про цивільно-військове співробітництво Збройних Сил України : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 20.12.2017 р. № 446. (дата звернення: 24.03.2026).

23. Приполова Л. І., Корнієнко В. О. Організаційно-правові складові міжнародної гуманітарної допомоги в умовах дії воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 9. С. 48–51. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-9/10> (дата звернення: 16.02.2026).

24. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги : Закон

України від 24.03.2022 р. № 2155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text> (дата звернення: 12.04.2026).

25. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 08.01.2026).

26. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 26.02.2026).

27. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12.07.2018 р. № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19> (дата звернення: 05.04.2026).

28. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманітарної допомоги : Законопроєкт № 3920. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39207> (дата звернення: 20.01.2026).

29. Рада ЄС затвердила інструмент Ukraine Facility обсягом 50 млрд євро на 2024-2027 роки. Кабінет Міністрів України. 2024. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/rada-yes-zatverdyla-instrument-ukraine-facility-obsyagom-50-mlrd-yevro-na-2024-2027-roky/> (дата звернення: 14.03.2026).

30. Роман В. Закон про гуманітарну допомогу: нові вимоги до ввезення та обліку. Українська Гельсінська спілка з прав людини. 2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua> (дата звернення: 28.03.2026).

31. Рєзнік О. М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. Право і суспільство. 2016. № 2. С. 145–151. (дата звернення: 03.02.2026).

32. Статут Організації Об'єднаних Націй. Офіційна сторінка ООН. URL: <https://www.un.org> (дата звернення: 11.04.2026).

33. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією. Офіційне інтернет-представництво Президента України. 2024.

URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-91229> (дата звернення: 29.01.2026).

34. Фоменко М. В. Підстави криміналізації суспільно-небезпечних діянь. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2021. № 2 (25). С. 33–39. (дата звернення: 18.03.2026).

35. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 36 с. (дата звернення: 06.02.2026).

36. Шаповалова Н. М. Соціально-правові передумови та обґрунтування криміналізації незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги з метою отримання прибутку. Академічні візії. 2024. Вип. 36. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13983926> (дата звернення: 22.04.2026).

37. Bondarenko O., Reznik O., Utkina M. Novelization of the Criminal Code of Ukraine During the 2022 Russian Invasion. Journal of International Legal Communication. 2022. № 4 (1). P. 31–38. (дата звернення: 10.03.2026).

38. Humanitarian Aid Explained. Concern Worldwide. 2020. URL: <https://concernusa.org/news/humanitarian-aid-explained/> (дата звернення: 17.01.2026).